

HASTANEDE YATMIŞ OLAN OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ YAPTIKLARI RESİMLERİN İNCELENMESİ

Yrd. Doç. Dr. Ender Durualp
Sümevra Çiçenoğlu
Semra Mümüneoğlu
Gülcan Kalkanlı
Zeynep Altuntaş
Çankırı Karatekin Üniversitesi
Sağlık Yüksekokulu
endora2212@hotmail.com

Özet

Araştırmada anaokuluna devam eden hastanede yatmış olan dört-altı yaşları arasındaki çocukların yaptıkları resimlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın örneklemine, Çankırı il merkezinde yaşayan, anaokuluna devam eden, normal gelişim gösteren, üç gün veya daha fazla hastanede yatmış olan dört-altı yaş arasındaki 20 çocuk alınmıştır. Çocukların ve ailelerinin sosyo-demografik özellikleri "Çocuk Tanıtım Formu" ile toplanmış ve çocukların çizdikleri resimler değerlendirilmiştir.

Araştırmaya dahil edilen çocukların %70'inin erkek, %90'ının çekirdek aileye ve %40'ının bir kardeşe sahip olduğu saptanmıştır. Çocukların %90'ının akut bir hastalık nedeniyle hastanede yattığı, %80'inin hastanede 3-7 gün yattığı belirlenmiştir.

Sonuç olarak, çocukların hastane ile ilgili tutumlarını çizimlerine yansıtılabildikleri, yapılan işlemler ve ev ortamından uzak olmaları nedeniyle travmatik bir deneyime sahip oldukları, çocukların korku ve güvensizlik nedeniyle hastaneye karşı olumsuz tutum sergiledikleri görülmüştür. Hastanede yatmanın ve uygulamaların travmatik etkisinin belirlenmesi ve gerekli çözümün geliştirilebilmesi için resim çizdirme yönteminin kullanılabileceği önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, resim, hastane.

AN ANALYSIS OF THE PICTURES DRAWN OF THE HOSPITALIZED PRESCHOOL CHILDREN

Abstract

In this research, the investigation of the feelings and thoughts of 4-6 year old children related to the hospital and nurse as a result of the analysis of the pictures drawn by them related to the hospital and nurse was aimed.

The research group of the research consists of 4-6 age children who are in nursery schools in Cankiri province, normally developed and hospitalized 3 or more days with any reason. The research sample consists of 20 children from 4-6 age group who have hospital experience. The socio-demographic features of children and families are collected with "Child Introduction Form" and evaluated drawn pictures of children.

It is determined in the research that 70% are male, 90% are nuclear family, and 40% of the children have at least a brother or a sister. According to the hospitalization reasons of the children; 90% had a acute reason, 80% hospitalized between 3-7 days.

As a result, it can be inferred from the analysis of the drawings that, the children could reflect their attitudes related to hospital, and had a traumatic experience as a result of the operations in the hospital and being away from familiar environment, children had negative attitudes towards hospital as a result of fear and distrust. It is suggested that drawing method can be used to understand the traumatic effects of the operations and develop required solutions.

Key Words: Child, drawing, hospital.

GİRİŞ

Hastaneye yatmanın çocuğun gelişimi üzerinde çeşitli olumsuz etkileri bulunmaktadır. Çocuk için hastalık ve buna bağlı olarak hastaneye yatma onu korkutan, rahatsız eden ve hoş olmayan yaşantıları içermektedir (Çavuşoğlu, 2008). Çocuk hastaneye yatırıldığında düzenli gelişme süreci kesintiye uğramakta, kimi zaman travmatik bir deneyime dönüşebilmektedir. Hastanede kalış süresi içerisinde, çocuğun hastaneye uyumu sağlık personeli ve anne-baba ile iletişimine bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Bilir ve Dönmez, 1995). Çocuğa bakım verilirken, çocuğun psikososyal durumunu değerlendirebilmek için, yaş ve gelişim düzeyine uygun sözel ve resim yapma, öykü anlatma gibi sözel olmayan iletişim tekniklerinin kullanılması önemlidir (Al-Ma'atiah ve Gharaibeh, 1996; Brown ve Fosket, 1999; Çavuşoğlu, 2008). Çocuklar çizdikleri resimlerde genellikle kendi kişiliklerini, yaşadıkları gerilimli deneyimleri, hastalığa ve hastaneye yatmaya ilişkin görüşlerini yansıtmaktadır. Böylece, çocuğun hastalığı ve hastaneyi nasıl algıladığı belirlenebilmektedir. Bu resimler çocuğun sorunlarına ilişkin önemli ipuçları sağlamaktadır (Çavuşoğlu, 2008; Teichman, Rafael ve Lerman, 1986). Tüm çocuklar, çizdikleri resimler aracılığı ile kendilerinin bir parçasını yansıtmakta, sözel olarak ifade edemedikleri birçok duygu ve düşüncelerini dile getirebilmektedir (Tielsch ve Jackson-Allen, 2005; Whaley ve Wong, 1999). Özellikle okul dönemindeki çocukların duygu ve düşüncelerini kelimelerden daha çok resimleriyle anlatabildikleri bilinmektedir (Matsumori, 2005; Yavuzer, 2009). Bu bağlamda, çocuk resimleri çocukların içinde bulunduğu sıkıntıları, rahatsızlıkları yansıtmaları nedeniyle hasta çocukların duygusal durumlarının değerlendirilmesinde etkili bir yöntemdir (Evans ve Reilly, 1996; Malchiodi, 2001; Rollins, 2005). Hasta çocukların resimlerindeki insan figürlerinin, aynı yaş grubundaki diğer çocukların resimlerindeki insan figürü çizimlerine göre vücut kısımlarında abartılı veya eksik gösterimleri, birbiriyle ilişkisi olmayan kopuk beden parçaları, figürlerin boyu ile ilgili orantısızlıklar ve normal görünüşün abartılı şekilde yansıtılması gibi değişik çizim özelliklerine rastlanabilmektedir (Driessnack, 2005; Tielsch ve Jackson-Allen, 2005).

Çocukların duygu ve düşüncelerini çizmiş oldukları resimler yolu ile anlattıkları bilinmektedir. Çocukların çevreyle olan bütün yaşantılarını resimlerinde dile getirdikleri kabul edilmektedir (Kırıçoğlu, 2005). Çocukların resim yapmaları ile ilgili yöntemler psikoloji başta olmak üzere çeşitli bilim dalları tarafından tanı aracı olarak ta kullanılmaktadır (Jalongo ve Stamp, 1997). Çocuk bakımında görev alan profesyoneller, çocuğun erişkinden farklı fiziksel, fizyolojik ve psikolojik özelliklerinin bulunduğunu, algılama sürecinin henüz tam gelişmemiş olduğunu fakat devamlı bir gelişme gösterdiğini, hastalığı algılama ve hastalığa tepkisinin, kronolojik yaş ve gelişimsel özelliklerine göre farklılık gösterdiğini bilmek durumundadır. Çocuğun yaş ve gelişim düzeyine göre sözel ve sözel olmayan iletişim tekniklerini kullanabilmeleri önemlidir (Al-Ma'atiah ve Gharaibeh, 1996; Başer ve Çavuşoğlu, 1992; Brown ve Fosket 1999). Bu bilgiler doğrultusunda araştırmada, anaokuluna devam eden hastanede yatmış olan dört-altı yaşları arasındaki çocukların yaptıkları resimlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, anaokuluna devam eden hastanede yatmış olan dört-altı yaşları arasındaki çocukların yaptıkları resimlerin incelenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırma Evreni ve Örneklemi Seçimi

Araştırmanın evrenini Çankırı il merkezindeki tüm bağımsız anaokulları ile ilköğretilere bağlı anasınıflarına devam eden (5 bağımsız anaokulu, 11 ilköğretim okuluna bağlı anasınıfları) normal gelişim gösteren, herhangi bir nedenden dolayı en az üç gün hastanede yatmış olan dört-altı yaşları arasındaki çocuklar oluşturmaktadır.

Belirtilen özellikteki çocuklar belirlenerek, Aralık 2009-Ocak 2010 tarihleri arasında, çalışmaya katılmaya istekli olan çocuklardan altı kız, 14 erkek çocuk olmak üzere toplam 20 çocuk araştırmanın örnekleme dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada hastanede yatmış olan çocuklar ve aileleri ile ilgili sosyo-demografik özelliklerin belirlenmesi amacı ile 25 sorudan oluşan “Çocuk ve Aile Tanıtım Formu”ndan yararlanılmıştır. Aynı zamanda çocukların hastalık-hastane ile ilgili duygu ve düşüncelerini belirlemek için projektif veri toplama yöntemlerinden olan resim çizdirmeneden yararlanılmıştır. Çocukların çizdikleri resimler araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Çocuk ve Aile Tanıtım Formu’nda, çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, hastanede yatma nedeni, yatış süresi, ileride yapmak istediği meslek gibi çocuğa ilişkin sorular yer almaktadır. Çocuğun ailesine ait özelliklerde; annenin yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu, babanın yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu, mesleği, çocuğun kardeş sayısı, ailenin tipi, ailenin aylık geliri ile ilgili sorular yer almaktadır.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırma öncesinde Çankırı İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli yazılı izinler alınmıştır. Araştırmanın amacı ve yöntemi çocuk, anne-baba ve öğretmenlere açıklanarak işbirliği yapılmış ve bilgi verilmiştir. Veri toplama formu uygulanmadan önce ailelerinin sözlü ve yazılı onayları alınmıştır. Araştırma için gerekli izinler alındıktan sonra, araştırmaya dahil edilen çocukların buldukları sınıftaki çocukların tümü ile tanışılmış, zaman geçirilmiş, iletişim kurularak çocukların rahatlaması sağlanmıştır. Çizilen resimler ile ilgili yapılan analizler açıklanırken, çocukların isimleri verilmemiş, birden başlayarak her resme ayrı numara verilmiştir.

Veri Toplama Yöntemi

Çalışmaya katılmayı kabul eden çocuk ve anne-babalara “Çocuk ve Aile Tanıtım Formu” uygulanmıştır. Resim çizdirilmeden önce, çocuklarla tanışılmış, zaman geçirilmiş, sınıf içi etkinliklere katılarak iletişim kurulmuş çocukların rahatlaması sağlanmıştır. Daha sonra sınıftaki tüm çocuklara gerekli malzemeler (resim kağıdı, 12 çeşit renkten oluşan boya kalemleri) verilerek çocuklardan “hastane” konulu resim çizmeleri istenmiş ve yapacakları resimde hastane ile ilgili çizmek istedikleri her şeyi çizebilecekleri söylenmiştir. Resim çizdirme sınıf içi bir etkinlik olarak yapılmış ve sınıfta tüm çocuklardan resim çizmeleri istenmiştir. Ancak hastanede yatmış olan çocukların resimleri değerlendirmeye alınmıştır. Hastanede yatmış olan çocuklardan çizdikleri resimleri ayrı ayrı ve farklı zamanlarda önce birinci daha sonra ikinci araştırmacıya anlatmaları istenmiş ve yorumlar araştırmacılar tarafından not edilmiştir. Daha sonra her iki araştırmacının çocuklardan aldığı yorumlar değerlendirilmiştir. Çocuklar tarafından çizilen resimler, çocuğun hastane ile ilgili nesnelere, sağlık çalışanlarına, kendisine, kendisi için önemli olan kişilere yer vermesi, resmin yetişkin tarafından tanınabilmesi, hastane ortamının mekan özelliklerini yansıtabilmesi, çizdiği nesnelere hastane ile ilişkisi, hastane araç-gereçleri ile ilgili kendi bedeni üzerinde saydam çizimler yapabilmesi, figürlerinde abartıya yer vermesi ve renk seçiminde sıcak-soğuk renkleri kullanması açısından araştırmacılar tarafından ayrı ayrı incelenmiştir. Söz konusu kriterlere göre araştırmacılar tarafından yapılan yorumlar, resim alanında uzman bir akademisyen tarafından yeniden değerlendirilmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Araştırmada “Çocuk ve Aile Tanıtım Formu”ndan elde edilen sosyo-demografik özellikler yüzdeler halinde verilmiştir. Ayrıca resimler için çocuklar, araştırmacılar ve uzman tarafından yapılan değerlendirmelere yer verilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Hastanede yatmış olan çocuklar ve anne-babalarına ait özellikler Tablo 1’de verilmiştir. Araştırmaya dahil edilen çocukların yaş ortalaması $69,55 \pm 6,68$ aydır. Çocukların hastaneye yatma nedeni ve hastanede yatış süresi ile ilgili özellikleri ise Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 1: Araştırmaya Alınan Çocuklara ve Anne-Babalarına Ait Sosyo-Demografik Özelliklerin Dağılımı

Sosyo-demografik özellikler	n	%
Yaşı		
50-59 ay	2	10
60-69 ay	5	25
70-76 ay	13	65
Cinsiyeti		
Kız	6	30
Erkek	14	70
Kardeş sayısı		
Tek	3	15
1-2	13	65
4 ve üstü	4	20
Annenin yaşı		
21-30 yaş	9	45
31-40 yaş	11	55
Annenin öğrenim durumu		
İlkokul	5	25
Ortaokul	4	20
Lise	8	80
Fakülte / Yüksekokul	3	15
Annenin çalışma durumu		
Çalışan	3	15
Çalışmayan	17	85
Babanın yaşı		
21-30 yaş	3	15
31-40 yaş	14	70
41 yaş ve üzeri	3	15
Babanın öğrenim durumu		
İlkokul	3	15
Ortaokul	5	25
Lise	7	35
Fakülte/ Yüksekokul	5	25
Babanın çalışma durumu		
Çalışan	19	95
Çalışmayan	1	5
Aile tipi		
Çekirdek aile	18	90
Büyük aile	2	10
Aylık gelir durumu		
Asgari ücret ve altı	5	25
Asgari ücretin üzeri	15	75
Toplam	20	100

Tablo 2: Araştırmaya Alınan Çocukların Hastaneye Yatma Nedeni ve Süresine Ait Özelliklerin Dağılımı

Özellik	n	%
Hastanede yatma nedeni		
Kronik	2	10
Akut	18	90
Çocuğun hastanede yatma süresi		
3-7 gün	16	80
8-14 gün	2	10
20 gün ve üzeri	2	10
Toplam	20	100

Araştırmaya alınan çocukların %90'ının akut bir nedenden dolayı, %80'inin üç-yedi gün hastanede yattığı saptanmıştır (Tablo 2). Çocukların hastalık ve hastaneye karşı tutumlarının hastanede kalış süresi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Whaley ve Wong (1999) hastanede uzun süreli kalışların daha fazla invaziv ve travmatik girişimleri gerektirdiğini, uzun dönem hastanede yatmanın emosyonel değişiklikleri etkilediğini ve sonuç olarak kısa dönem hastanede yatan çocuklardan önemli derecede farklılık gösterdiğini bildirmektedir. Şen-Beytut ve diğ. (2009) çocuklarda hastaneye yatmaya bağlı olabilecek psikolojik sorunları ve çocukların duygularını resim çizme yöntemiyle tanımlamak amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Çalışma sonucunda akut ve kronik hastalığı olan çocukların resimlerinde sağlıklı çocuklara göre depresyon, anksiyete ve agresyon bulgusunun daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Çocukların %55'inin (n=11) ailesi ya da yakın çevresinde sağlık sektöründe çalışan yakınının bulunmadığı saptanmıştır. Ailesinde ya da yakın çevresinde doktor-hemşire varlığının çocuğun hastane ve hemşireye karşı tutumuna etkisi olabileceği ve bunu resimlerinde yansıtabileceği düşünülmüştür. Çocukların hemşire yakınları ise sırası ile uzaktan akrabası (n=4), annesi (n=2), teyze ve komşudur (n=3). Çocukların ilerde yapmak istedikleri meslekler incelendiğinde, %65'inin sağlıkla ilgili olmayan meslekleri (öğretmen, polis, asker, astronot, futbolcu) seçtikleri saptanmıştır. Sayısı az da olsa doktor (n=5) ve hemşire (n=1) olmak isteyen çocukların yanı sıra meslek seçimine karar vermeyen (n=3) çocuklar da bulunmaktadır. Çocukların ilerde yapmak istediği mesleğin sağlık ile ilişkili olması hastalık, hastane ve hemşireye karşı tutumlarının olumlu olabileceğini düşündürülebilir.

Çocukların hemşirelerin görevleri konusundaki görüşleri incelendiğinde, ilk olarak %75'inin hemşirelerin iğne yaptığını, %15'inin serum taktığını, %10'unun ateş ölçtüğünü ifade ettiği belirlenmiştir. Bu tanımlamaları ilaç verir, diş çeker, hastalara bakar ifadeleri izlemiştir. Çocukların hemşirelerin fiziksel bakım ve tedavi rolünü yalnızca enjeksiyon olarak tanımlamaları dikkat çekicidir. Başer ve Çavuşoğlu'nun (1992) yedi-on iki yaş grubundaki çocukların hastaneyi ve hemşireyi algılayışları konulu çalışmalarında, çocukların %94,5'inin hemşirenin bakım ve tedavi rolünden bahsettiği belirtilmiştir. Al-Ma'aitah ve Gharaibeh (1996) yaptıkları çalışmada çocukların %20,4'ünün hemşirelerin enjeksiyon yaptığını, %20,4'ünün doktora yardım ettiğini söyledikleri tespit edilmiştir. Ünal, Akbayrak ve Uluğ'un (2002) yaptığı çalışmada ise çocukların %40'ının hemşirenin görevi olarak doktora yardım ettiğini, %22'sinin iğne yaptığını, %11'inin aşı yaptığını, %10'unun çocukları iyileştirdiğini söyledikleri saptanmıştır. McDonald ve Rushforth (2006) tarafından resim yaptırmak yoluyla 63 çocuk arasında hekim ve hemşire rollerinin algılanması konusunda yürütülen bir çalışmada, çocukların resimlerinde tedavi hizmetlerini hekimlerin, bakım hizmetlerini ise hemşirelerin üstlendiklerini algıladıkları ortaya koyulmuştur.

Çocukların yarısının insanlara karşı tutumlarını ve onları algılayış biçimlerini resimlerine yansıtabilirken, %40'ının kısmen yansıtabildiği, %10'unun yansıtamadığı saptanmıştır. Çocukların %55'inin resimlerinde başkalarıyla olan ilişkilerini yansıtabildiği saptanırken, %40'ının resimlerinde başkalarıyla olan ilişkilerini kısmen yansıtabildiği, %5'inin ise yansıtamadığı ortaya çıkmıştır. Çocuğun resimlerinde insanlara karşı tutumlarını ve onları algılayış biçimlerini, başkalarıyla olan ilişkilerini yansıtabiliyor olması hemşire ile olan ilişkisini de yansıtabileceğini düşündürmüştü ve değerlendirmede bu özellik göz önünde bulundurulmuştur. Çocuğun çizmiş olduğu resimde hastane ortamını yansıtırken hemşire ve doktora yer vermemesi olumsuz tutum ve düşüncelere sahip olduğunu düşündürmüştür.

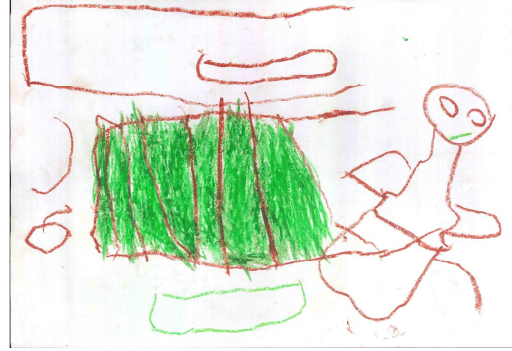
Resim 1'de çocuk, hastane ile ilgili nesnelere ve kendisine yer vermemiş, hastane ortamının mekan özelliklerini yansıtamamış ve yer-gök çizgisini kullanmamıştır. Bu özelliklere bakılarak çocuğun hastaneye karşı olumsuz bir tutum sergilediği düşünülebilir. Hasta figürünün yüzünü korkulu ve endişeli çizmiştir. Yorumunda da hastanın doktora gittiğini ifade etmektedir. Bunlara dayanarak çocuğun doktordan korktuğu yorumu yapılabilir. Kolların resimde olmayışı güvensizliği dile getirmektedir (Yavuzer, 2009). Resimdeki hemşirenin kollarının olmayışı çocuğun hemşireye güvensizliğini ifade ediyor olabilir. Resim 2'de çocuk, hastane ile ilgili nesnelere, sağlık personellerine ve kendisine yer vermemiştir. Hastane ortamının mekan özelliklerini yansıtamamıştır. Yorumunda hastanenin boş olduğunu, hemşirenin hasta beklediğini ifade etmesi çocuğun hastaneye karşı tutumunun olumsuz olduğunu göstermektedir. Gözbebeği olmadan çizilen boş ve anlamsız çizilen gözler, görmeye bağlı öğrenme sorunu olan çocuklarca çizilmektedir (Yavuzer, 2009). Resim 2'de çocuğun hemşire figürünün gözlerini göz bebeği olmadan boş anlamsız bir ifade ile çizmesinin nedeni görmeye bağlı bir öğrenme

sorununu düşünebilir. Resim 3 çocuğun yorumuna göre incelendiğinde, doktorun yapacağı işlemlerin kendisine zarar vereceğini düşünmesi nedeniyle, üzerini örten yorganı kendisini koruyacağı inancıyla en sevdiği renk olan morla boyamış olabilir. Resim 4'te çocuk hastane ortamının mekan özelliklerini tam anlamıyla yansıtamamıştır. Hastanenin içindeki doktor ve hemşirenin gülen bir yüz ifadesi ile çizilmesi sağlık personeline karşı olumlu tutumunun olduğunu gösterebilir.

Resim1

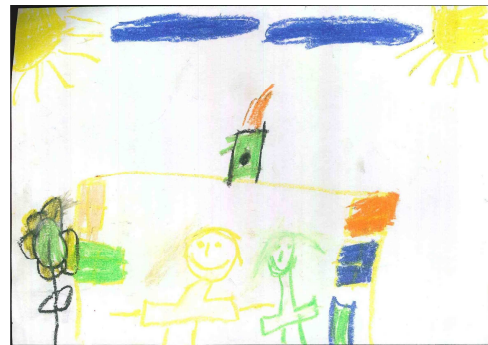
Resim 2

Resim 3

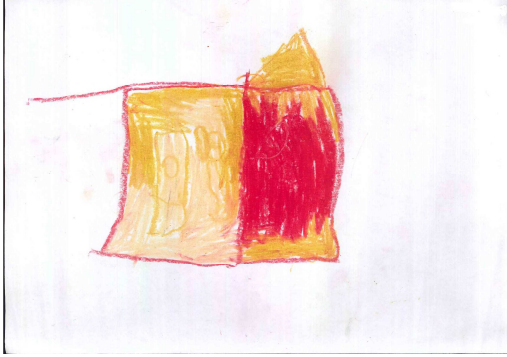

Resim 4

Resim 5'te çocuğun resimde hastaneyi çizip üzerini karalamış olması, hastane yaşantısını hatırlamak istememesinden kaynaklanıyor olabilir. Hastane binasından ayrı olarak bir yatak ve bir çocuk çizmesinden dolayı hastanede bulunmaktan hoşnut olmadığı sonucu çıkarılabilir. Resim 6'da çocuk, yatakta yorgan ve yastık çizmiş fakat yatakta bir insan figürü çizmemiştir. Hastanede yattığı dönemde olumsuz bir deneyimi olduğundan yer vermek istememiş olabilir. Resimde hemşire figürüne oranla çocuğun boynu büküktür. Hemşirenin kendisine yakın oluşu korkmadığını ama çekingen davrandığını gösteriyor olabilir.

Resim 5

Resim 6

Resim 7'de çocuk, resimde ambulansın içini ayrıntıyla çizmiştir. Bu çocuğun hastaneye ambulansla gelmiş olabileceğini düşünebilir. Resimde kendisine yer vermemiş ve hastane ortamını yansıtamamıştır. Resim 8'de çocuğun hastaneyi ve etrafında çizmiş olduğu insanları, evi, annesi ve kendisini en sevdiği renk olan turuncu ile çizmesi ve hastanenin güzel bir yer olduğunu yorumunda ifade etmesi, hastane hakkında olumlu bir tutumu olduğunu gösterebilir.

Resim 7

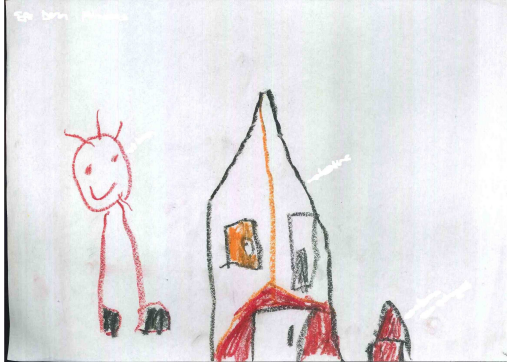

Resim 8

Resim 9'da çocuğun kendi kollarını çizmemesi kendini güçsüz hissetmesinden kaynaklanabilir. Çocuk hastane alarımını sevdiği renk olan kırmızıya boyamış, ancak hastanenin dışında çizmiş ve çalışmadığını ifade etmiştir. Bu çocuğun kendini güvende hissetmemesinden olabilir. Resim 10'da çocuk, annesini oda arkadaşının annesinden farklı çizmesi, annesinin karnına bir yuvarlak çizmesi annesinin hamile olduğunu işaret edebilir. Kendini güvende hissetmediği ve yapılacak işlemde korktuğu için annesinin elini tutmasını istiyor olabilir. Gözlemlerine dayalı olarak uzmanların yaptıkları açıklamalara göre kırmızı rengi sıklıkla kullanan ya da tüm sayfayı kırmızıyla boyayan çocuklar, açıklamak istedikleri duyguları hakkında bize ipucu vermektedirler. Bu çocuklar zaman zaman saldırgan ve iddialı davranışlarıyla karakterize olmaktadır (Yavuzer, 2009). Resim 10'da çocuğun genellikle kırmızı rengi kullanması yapılacak girişimlere ya da bu girişimleri uygulayacak olan sağlık personellerine karşı kızgınlığı olduğunu düşünebilir.

Resim 9

Resim 10

Resim 11'e göre, çocuğun resminde hemşire figürüne yer vermemesine rağmen yorumunda hemşirenin ona balon verdiğini ifade etmesi hemşireye karşı olumlu bir tutum sergilediğini düşündürülebilir. Resimde kendisi ile annesi arasına hastane çizmesinden dolayı, hastaneyi onu annesinden ayıran bir yer olarak nitelendiriyor olmasından kaynaklanabilir. Resim 12'de çocuğun çizdiği resme, resim kağıdını ikiye katlayarak baktığımızda, hastane konulu iki farklı resim olduğunu görmekteyiz. Sol tarafta hastane ve hemşire, güneşli bir günde çizilmiş sağ tarafta ise yağmurlu bir günde ambulans resmi çizilmiştir. Burada hastanede kendi yaşadıklarıyla dışarıdan tanık olduğu bir başka olayı yansıtmış olabilir. Resim 13'de çocuk, hemşire figürünü kulak, yüz, saç gibi ayrıntılarıyla çizmiştir. Hemşirenin yüz ifadesini gülüyor şekilde çizmesine rağmen yorumunda hemşirenin cadıya benzediğini ifade etmiştir. Bu da çocuğun hemşireye karşı olumsuz bir tutum içerisinde olabileceğini yansıtabilir. Resim 14'de çocuk, kendisini çizmemiş yalnızca hastanenin dışını çizmiştir. Hastane, doktor ve hemşire kırmızı renkte çizilmiştir ve çocuğun sevmediği rengin kırmızı olduğu öğrenilmiştir. Doktor ve hemşirenin hastanenin dışında çizilmesi, hastane yaşantısını hatırlamak istememesinden kaynaklanabilir. Hastanenin önünden geçerken önlüklü insanlar görüp bu kişileri doktor ve hemşireye benzetiyor olabilir. Hastanenin çevresinde çizdiği nesnelere kırmızı renkte olması hastaneden korktuğu anlamına gelebilir.

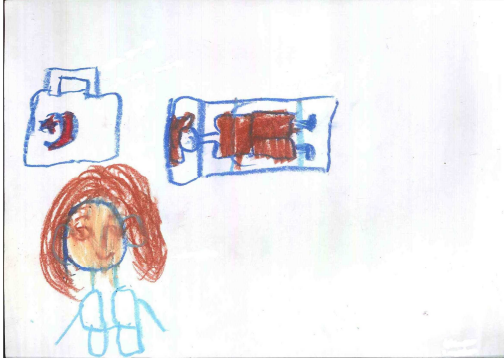
Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15'te çocuk, yorumunda koluna iğne yapıldığını, annesinin yanında olduğunu ve annesinin yanından ayrılmasını istemediğini ifade etmiştir. Resimde kendisini hastanenin içinde ama annesini dışarıda çizmiştir. Bu da hastanenin kendisiyle annesini ayırdığını düşündüğünden kaynaklanabilir. Resim 16'da çocuğun resimde arkadaşlarının hastanenin dışında kendisine bakıp onun için üzüldüklerini ve ağladıklarını çizmiş olması, onun duygusal ve içe kapanık bir yapısı olduğunu ve arkadaşlarına duyduğu özlemi yansıtmamasından olabilir. Hastanede yaşadıklarını hastanenin dışından görülebilen bir pencere içinde çizmiş olması, hastane odasını direkt çizmemesi yaşadıklarını tamamen yansıtmamak istemesinden olabilir. Doktor ve hemşire çizmemiş olması da onlar hakkındaki duygularını ifade etmek istememesinden kaynaklanabilir.

Resim 15

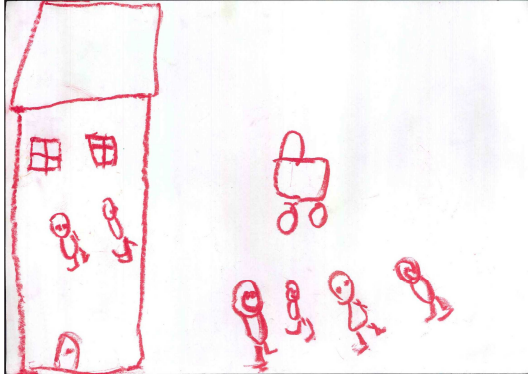
Resim 16

Resim 17'de çocuk, resimde kendisini en arkada, yüz ifadesi belli olmayan bir şekilde çizmiştir ve yorumlarında hastaneye gitmek istemediğini belirtmiştir. Bunun nedeni hastanede yaşamış olduğu olumsuz bir deneyim sonucu olabilir. Resmi tamamen kırmızı renkle çizmesi çocuğun kızgınlığını, hastane ve hemşireye karşı olumsuz tutumunu ifade ediyor olabilir. Resim 18'de çocuğun hastaneyi en sevdiği renk olan mavi ile çizmesi hastaneye karşı olumsuz bir tutum sergilemediğinden kaynaklanabilir. Ancak kendini hastanenin dışında ve karışık bir yüz ifadesi ile çizmesi hastanede bulunmak istemediğini gösterebilir. Resim 19'de çocuğun resminde doktor ve hemşireye gülen bir yüz ifadesi ile yer vermesi sağlık personellerine karşı olumlu bir tutum sergilediğinden olabilir. Resim 20'de çocuğun, yanında ailesinden kimsenin bulunmaması ve resimde oyuncaklarına yer vermesi

kendini yalnız hissettiği için olabilir. Resimde çocuğun müdahale edilen kolunun kanlar içinde çizilmesi ve çocuğun yüzünün karışık çizilmiş olması çocuğun hastane konusunda olumsuz bir tutum içerisinde olduğunu düşündürülebilir.

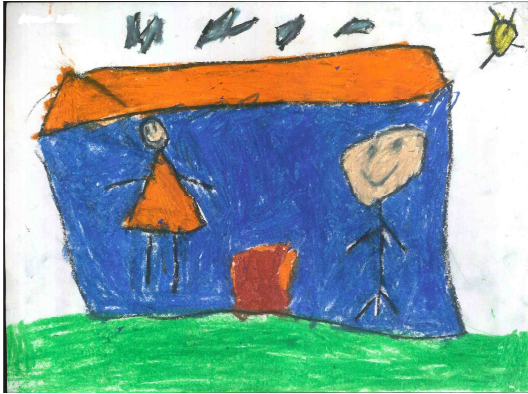
Resim 17

Resim 18

Resim 19

Resim 20

Okul öncesinde çocuk resimleri çekici, kolay, yalın bir ifade aracı olması nedeniyle sınırlı sözcük bilgisine sahip bir çocuk için kendisi ile ve çevresi arasında iletişim kuran önemli bir araçtır ve çocukları resimleriyle tanıma, önemli bir veri aracı olarak düşünülebilir. Çocuk, genellikle ailesi, kendisi ve arkadaşlarıyla ilgili yoğun duygusal konuları veya düşüncelerini sözlü olarak anlatamamakta, ancak resim bu duygu ve düşüncelerin, korkuların ve hayal kırıklarının açığa çıkmasını ve ifade edilmesini sağlamaktadır (Artut 2007; Schirmacher, 2001). İnan'ın (2006) ana sınıfı çocuklarının duygu ve düşüncelerini ifade etmelerinde çocuk resimlerinin önemi ile ilgili yapmış olduğu çalışmada, çocukların duygu ve düşüncelerini ifade ederken resimleri kullanabildikleri gözlenmiştir. Okul dönemindeki çocukların duygu ve düşüncelerini, hastalık ve hastalığa tepkilerini sadece sözel olarak değil, resim yaparak ve öyküler anlatarak ifade edebildikleri bilinmektedir. Çocukların özellikle hastane ortamında duygularını ifade etmelerine yardımcı olmak için kullanılan en basit yöntem çizimlerdir. Çocukların çizimleri strese tepkilerinin değerlendirilmede etkili şekilde kullanılmaktadır. Çizimler çocuğun kendi deneyimlerini, görüşlerini, iç dünyalarını, duygularını betimleyen, birinci basamak sağlık taraması için önemli bir seçenektir

(Çavuşoğlu, 2008; Lukash, 2002; Tielsch & Jackson-Allen, 2005). Rollins (2005), kanserli çocuklarla yaptığı çalışmada çocuklara resim çizdirmenin kanserli çocuklarla iletişimi arttırdığını ve çocukların duygularını anlamayı kolaylaştırdığını saptamıştır. Vatansever (2008), ameliyat olan sekiz-on iki yaş grubu çocukların hastane ortamı ve operasyondan etkilenme durumlarının belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmanın sonucunda, çocukların hastalık ve hastane hakkındaki duygu ve düşüncelerini resim ile iyi ifade edebildiklerini tespit etmiş ve resmin hastalıklar ile ilgili bir anlatım aracı olarak kullanılabileceğini belirtmiştir. Çocuk çizimlerinden elde edilen bilgiler duygusal sorunların tanınmasında, kişiliğin ve uyumun değerlendirilmesinde kullanılırken mutlaka geçerli ve güvenilir diğer araçlardan sağlanan bilgi ile birlikte ele alınması önerilmektedir (Sayıl, 2004).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya alınan çocukların çizdikleri resimlerde %65'nin hastane ve sağlık personeline karşı olumsuz tutum sergilediği, %15'inin olumlu düşüncelerle resimlerini çizdiği, %20'sinin ise resimlerinde hem olumlu hem de olumsuz göstergelerin olduğu görülmüştür. Çocukların çizmiş oldukları resimlerde hastane ile ilgili nesnelere, sağlık personellerine, kendisine, kendisi için önemli olan kişilere yer vermesi, resmin yetişkin tarafından tanınabilmesi, hastane ortamının mekan özelliklerini yansıtabilmesi, çizdiği nesnelere hastane ile ilişkisi, hastane araç-gereçleri ile ilgili kendi bedeni üzerinde saydam çizimler yapması, figürlerde abartıya yer vermesi ve renk seçiminde sıcak-soğuk renkleri kullanması açısından incelendiğinde, çocukların çoğunun korku ve güvensizlik nedeniyle hastane ve sağlık personeline karşı olumsuz tutum sergiledikleri söylenebilir. Sonuç olarak çocuklara kolaylıkla uygulanabilecek resim çizme yönteminin hastaneye yatma ve hastalığa sahip olmaya bağlı olarak gelişebilen duygusal tepkilerin erken dönemde belirlenip gereken yaklaşımın gösterilmesinde yararlı olacağı ve iletişimi kolaylaştıran ön tarama aracı olarak kullanılması gerektiği düşünülmektedir.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda;

- Çocuğun iç dünyasını keşfetmede oldukça ideal bir yöntem olan resim çizdirmenin çocuk bakımı ve eğitiminde görev yapan profesyoneller tarafından kullanılabileceği,
- Sağlıklı ve hasta çocukların çizdikleri resimlerin kıyaslanabileceği çalışmaların yapılabileceği önerilmektedir.

Not: Bu çalışma 26-28 Nisan 2012 tarihlerinde Antalya'da 46 Ülkenin katılımıyla düzenlenmiş olan "3rd International Conference on New Trends in Education and Their Implications"da sözlü bildiri olarak sunulmuş olup, "Journal of Research in Education and Teaching" Bilim Kurulu tarafından yayınlanmak üzere seçilmiştir.

KAYNAKÇA

Al-Ma'atiah, R. & Gharaibeh, M. (1996). Perceptions of Jordanian children about nurses. *Pediatric Nursing*, 22(2), 126-129.

Artut, K. (2007). *Okul öncesinde resim eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Başer, G. ve Çavuşoğlu, H. (1992). 7-12 yaş grubundaki çocukların hastaneyi ve hemşireyi algılayışları. 3. *Hemşirelik Kongresi Kitabı*, (ss.621).

Bilir, Ş., ve Dönmez, N.B. (1995). *Çocuk ve hastane*. Ankara: Simmat Ltm.

Brown, J.H. & Fosket, N.H. (1999). Career desirability young people's perception of nursing as career. *Journal of Advanced Nursing*, 22(6), 1342-1350.

Çavuşoğlu, H. (2008). *Çocuk sağlığı hemşireliği I* (Genişletilmiş 9. baskı). Ankara: Sistem Ofset.

Evans, W. & Reilly, J.(1996). Drawings as a method of program evaluation and communication with school age children. *Journal of Extension*, 34 (6), 16.08.2011 tarihinde

www.joe.org/joe/1996december/a2.php.adresinden alınmıştır.

İnan, B. (2006). *Ana sınıfı çocuklarının duygu ve düşüncelerini ifade etmelerinde çocuk resimlerinin önemi (6 yaş Grubu)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Jalongo, M.R. & Stamp, L.N. (1997). *The arts in children's lives: Aesthetic education in early childhood*. Boston: Allyn & Bacon.

Kırıçoğlu, O.T. (2005). *Sanatta eğitim, görmek, öğrenmek, yaratmak* (3. baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Lukash, F.N. (2002). Children's art as a helpful index of anxiety and self-esteem with plastic surgery. *Plastic and Reconstructive Surgery*, 109(6), 1777-1786.

Malchiodi, C.A. (2001). Using drawing as intervention with traumatized children. *Trauma and Loss: Research and Interventions*, 1(1), 11.08.2011 tarihinde www.tlcinst.org/drawingintervention.html adresinden alınmıştır.

Matsumori, N. (2005). Use of the drawing technique in nursing assessment. *Journal for Specialist Pediatric Nursing*, 10(4), 191-195.

McDonald, H. & Rushforth, H. (2006). Children's views of nursing and medical roles: Implications for advanced nursing practice. *Paediatric Nursing*, 18(5), 32-36.

Rollins, J.A. (2005). Tell me about it: drawing as a communication tool for children with cancer. *Journal of Pediatric Oncology Nursing*, 22(4), 203-221.

Sayıl, M. (2004). Çocuk çizimlerinin klinik amaçlı kullanımı üzerine bir değerlendirme. *Türk Psikiyatri Yazıları*, 7(14), 1-13.

Schirrmacher, R. (2002). *Art and creative development for young children* (4th edition). USA: Delmar Thomsan Learning.

Şen-Beytut, D., Bolışık, B., Solak, U. ve Seyfioğlu, U. (2009). Çocuklarda hastaneye yatma etkilerinin projektif yöntem olan resim çizme yoluyla incelenmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanat Dergisi*, 2(3), 35-44.

Teichman, Y., Rafael, M.B. & Lerman, M. (1986). Anxiety reaction of hospitalized children. *British Journal of Medical Psychology*, 59(4), 375-382.

Tielsch, A.H. & Jackson-Allen, P. (2005). Listen to them draw: Screening children in primary care through to use of human figure drawings. *Pediatric Nursing*, 31(4), 320-327.

Ünal, A.S., Akbayrak, N. ve Uluğ, A. (2002). Çocukların hemşirelik hakkındaki düşünceleri. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 4(2), 60-66.

Vatansever, N. (2008). *Çocuk cerrahisinde ameliyat olan 8-12 yaş grubu çocukların hastane ortamı ve operasyondan etkilenme durumlarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Whaley, L.F. & Wong, D.L., (1999). *Nursing care of infants and children* (6th edition). St. Louis: Mosby Year Book.
Yavuzer, H. (2009). *Resimleriyle çocuk (Resimleriyle çocuğu tanıma)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.